

Ferge Zsuzsa

Küzdelem a szegénység ellen – velünk vagy nélkülünk?

Szégyellem magam. Szégyellem magam, mint állampolgár és szociálpolitikai szakember. Ugyanis október közepe van, s alig egy hónapja tudtam meg véletlenül, egy külföldi szaklapból, hogy valamit tenni kellett volna egész évben is, október 17-én is. És közben az is lehet, hogy sok minden történik, csak a hírek nem jutottak el a Szociális Szakmai Szövetséghez vagy a szociális képzést végző iskolákba, egyetemekre. Akárhogy is van – a kommunikációs zavar biztos, a mulasztás valószínű. Miről beszélek?

Az Egyesült Nemzetek Szervezete, azaz az ENSZ Közgyűlése 1992-ben minden év október 17-edikéjét a Szegénység elleni küzdelem napjává nyilvánította. Erről a napról az ENSZ tagállamai is valamilyen módon meg szoktak emlékezni, s az ügyben érdekelt civil szervezetek az országok nem kis részében összefognak, hogy írásban és szóban, demonstrációkkal és nyilatkozatokkal hitet tegyenek amellett, hogy a szegénység elleni küzdelmet politikai célnak és közügynek tartják. A Világnap gondolata Joseph Wresinski atyától, az ATD–Negyedik Világ mozgalom alapítójától származik. (Az ATD az Aide à Toute Détresse – Segítség mindenfajta nyomorúság ellen – rövidítése.) Az eredetileg francia mozgalom hamar elterjedt a világban, és valóban sokakat megérintett. 1987. október 17-én tömegek gyűltek össze Párizsban, amikor egy követ lepleztek le, amelyre Wresinski szavait vették: „Valahányszor férfiakat és nőket arra ítélnék, hogy súlyos szegénységben éljenek, emberi jogok sérülnek. Magasztos kötelességünk, hogy erőink egyesítésével biztosítsuk e jogok érvényesülését.”

Magyarországon nem sok történt ez ügyben 1992 óta, hiszen jószerivel tudomást sem vettünk a világnapról. Ez a helyzet ebben az évben a szokásosnál is zavaróbb. Az ENSZ azt remélte, hogy ez évben az október 17-i világnap különös súlyt kap. Az 1993. évi ENSZ Közgyűlés ugyanis 1996-ot a *Szegénység Megszüntetése Évének* deklarálta. Ezt 1995 márciusában a koppenhágai Szociális Csúcstalálkozó a Társadalmi Fejlődésért megerősítette, s az 1997 és 2006 közötti évtizedet a *Szegénység Megszüntetése Évtizednek* nyilvánította. A Csúcstalálkozó három központi témát jelölt meg, amelyek az emberközpontú fejlődés szempontjából különösen fontosak. Ezek egyike

volt a szegénység megszüntetése, illetve csökkentése. A másik két téma a hasznos foglalkoztatás növelése és a munkanélküliség csökkentése, továbbá a társadalmi integráltság erősítése. A három téma összekapcsolódik, hiszen csak együtt kezelhetők. A Cúcstalálkozón 117 ország állam-, illetve kormányfője tíz kötelezettséget fogadott el, amelyek mindegyike azt a közös céljukat fejezi ki, hogy olyan társadalmi fejlődési utat kövessenek, amely *a társadalmi igazságosságot, szolidaritást és harmóniát, az országok közötti és országokon belüli egyenlőséget szolgálja*. Szép szavak...

Az ENSZ határozatainak nem-teljesítését senki nem szankcionálja. Ám azért mégis jó lenne ismerni és számon kérni a vállalt kormánykötelezettségeket. Ezek között – sok más mellett – olyan kötelezettségeket találunk, hogy „sürgősen, lehetőleg még 1996-ban alakítsanak ki és erősítsenek meg olyan nemzeti politikát és stratégiát, amely a lehető legrövidebb idő alatt csökkenti az egyenlőtlenségeket, továbbá megjelöl egy (országoként eltérő) időpontot, ameddig az abszolút, szélsőséges szegénységet megszünteti”. Ilyen nemzeti politikáról nem hallottunk – de számtalan ezzel ellentétes lépésről tudunk. A legkisebb jövedelmek megadóztatása, a magas jövedelmek adójának tervezett csökkentése, a munkanélküliségi ellátások korlátozása, az energiaárak biztos emelése és bizonytalan ellentételezése csak néhány példa a sok közül. A segélyezési rendszer európai normákkal összhangba hozatala ugyancsak késik.

Egy másik fájó pont azt írja elő a kormányoknak, hogy „különleges figyelmet szenteljenek a nők és gyermekek szükségleteinek és jogainak, akik gyakran a szegénység legnagyobb terheit viselik, valamint más sebezhető és hátrányos helyzetű csoportok és egyének szükségleteinek”. A családi pótlék eddigi és tervezett szomorú története nincs összhangban ezzel a vállalt kötelezettséggel, s a javasolt adókedvezmény sem (amely épp a legszegényebekben nem segít, hiszen nem lehet belőle a mindennapi kenyeret megvenni). És akkor még nem is szóltunk a munkanélküliekről, kis nyugdíjasokról, fogyatékkal élő emberekről, hajléktalanokról.

Az ENSZ szervezésében mintegy tíz nemzetközi tanácskozást tartottak részben a szegénységgel kapcsolatos tényekről, a helyzet sok helyen tapasztalható súlyosbodásáról, részben pedig a szegénység enyhítésének lehetséges eszközeiről és tapasztalatairól. (Lehet, hogy magyar résztvevők is voltak itt-ott, de a nyilvánosság tájékoztatása elmaradt.)

Tudom persze, hogy a szegénység sem október 17-én, sem 1996-ban, sem a következő évtizedben nem fog megszűnni. Hogy mégis mi célja lehet akkor a sok zajnak? Egyrészt a kormányok készítése arra, hogy ne feledkezzenek meg teljesen a szegénységről, másrészt pedig a civil társadalom, s ebben a szegények mozgósítása. Anglia példája igencsak tanulságos lehet. 1996 eleje óta civil szervezetek és helyi önkormányzatok koalíciót kezdtek építeni ezen ügy szolgálatáért. Májusban 70, szeptemberben 104 tagszervezete volt a koalíciónak, amely a következőképpen foglalja össze céljait:

RÉSZVÉTEL: biztosítani kell, hogy azok, akik szegénységben élnek, halathassák hangjukat, és szót emelhessenek önmagukért.

CSELEKVÉSRE KÉSZTETÉS: az egész országban ösztönözni kell, hogy akciókat szervezzenek október 17-e kapcsán, és jobban tudomást vegyenek az angliai szegénység kérdéseiről.

BEFOLYÁSOLÁS: a szegénység megszüntetését a napirenden lévő politikai és közügyek közé kell emelni, emlékeztetve arra, hogy melyek a Szociális Világcsúcs kapcsán vállalt kötelezettségek.

TUDATOSÍTÁS: tudatosítani kell az angliai szegénységgel és a szegénység okaival kapcsolatos tényeket, erősítve a pozitív, gyengítve a negatív sztereotípiákat.

Konkrétan rengeteg helyi vizsgálat, nyilvános meghallgatás szerveződött, összhangban a Negyedik Világ mozgalom alap gondolatával: „Velünk beszélj, ne hozzánk”, a szegénység elleni küzdelemben a legfontosabb partnerek a legszegényebbek. Elindultak a számonkérő levelek a miniszterelnöknek, a minisztereknek, a képviselőknek, mert Angliában is rossz, talán a mienknél is rosszabb a helyzet, ami a kormányzat szegényekkel kapcsolatos figyelmét és politikáját illeti. (Néhány partnert azért találtak a képviselők között is.) Október 17-én emberláncok formálódtak szerte az országban. Akkor – és azóta is – a koalícióban résztvevők igyekeznek minél jobban tájékoztatni a nyilvánosságot tényekről és követelményekről annak jegyében, hogy a szegénység nem természetes és szükségszerű: emberi cselekedetek következménye, csökkentése pedig közfelelősség.

Vannak országok, amelyekben a kormányzat maga is kezdeményező, vagy a civil társadalom partnere abban, hogy a szegénység csökkentése közüggé váljon. Skóciában például – Angliától eltérően – megszületett a Skót Deklaráció a Szegénységről, amely a központi és helyi kormányzat, az egészségügyi hatóságok, az üzleti és a civil szféra közös állásfoglalása. Ebben ismertetik a szegénység tényeit, okait, következményeit, megerősítik a kopenhágai követelmények vállalását, s konkrét cselekvési programot vállalnak. S bizonyára vannak olyanok is, mint Magyarország, ahol csend van: a növekvő szegénység ellenére a politika hallgat, a civil társadalom pedig gyenge.

1996 végén, de az évtized elején vagyunk. Jó lenne, ha az ország ENSZ tagságát komolyan véve tenné a kormány és a parlament a dolgát, és jó lenne, ha a civil szervezetek hangja, és köztük a szegények hangja, felerősödne.

E számunk szerzői

Ferge Zsuzsa – szociológus, egyetemi tanár

Győri Péter – közgazdász-szociológus
Fővárosi Önkormányzat

Horváth Ágota – szociológus,
MTA Szociológiai Intézete

Kardos Gábor – jogász,
ELTE JTK

Kádár Sára – szociális munkás

Lévai Katalin – szociológus,
MŰM

Wallerstein, Immanuel – közgazdász
USA
